Journal of Islamic Crafts, 2026; 10 (1): 105-122

Journal of Islamic Crafts

Tabriz Islamic Art University 1999

DOI : http://dx.doi.org/10.66224/jic.10.1.373

Original Paper Open Access

The Concept of "Sakhsi"; A Narrative Research Study Among the People of Tabriz

Atefe Fazel[1]*, Mohammad Taghi Pirbabaei[2], Mohammad Abbaszadeh[3]

1. Assistant Professor, Faculty of Islamic Handicrafts, Tabriz Islamic Art University, Tabriz, Iran
2. Professor, Department of Architecture and Urbanism, Faculty of Architecture and Urbanism, Tabriz Islamic Art University, Tabriz, Iran
3. Professor, Faculty of Law and Social Sciences, Tabriz University, Tabriz, Iran

Received: 2025/02/10 Accepted: 2025/08/27

Abstract

Ceramics have a lifespan that parallels that of humanity. Part of this durability and persistence is attributed to the narratives that humans have developed throughout history in relation to ceramics. These narratives stem from rituals, customs, and religious ceremonies and are deeply influenced by the history, culture, and daily lives of people. The present study aims to investigate the narratives of the people of Tabriz regarding ceramics, focusing on the concepts of "sakhsi" and "sakhsi perspective." To address the two main research questions: 1) What is the narrative of the people of Tabriz regarding the concepts of "sakhsi" and ceramics? 2) How can the sakhsi perspective of the people of Tabriz towards ceramics be classified from the viewpoint of narrative research? This study utilizes a conceptual framework grounded in narrative research to explore these questions. The method of data collection involves conducting interviews with the people of Tabriz, along with transcription, coding, and classification of the concepts. The statistical population consists of 40 individuals, both men and women, aged between 50 and 80 years. Purposeful sampling and theoretical saturation of the data are employed for sampling. The results of the analytical findings indicate that the sakhsi perspective of the people in the Tabriz region is structured around 15 primary concepts, 7 secondary themes, and 5 main themes. In the general perception of the people of Tabriz, ceramic vessels are regarded as valueless and fragile, which is why they are referred to as "sakhsi." According to the research findings, the six main themes identified are as follows: a) Perception of ceramics as worthless, b) Ceramics as a symbol of rural life, c) Low quality of ceramic products, d) Remembrance of the lives of ancestors and nostalgia, e) Religious identity, f) A health-oriented lifestyle with a sakhsi character.

Keywords:

Narrative Research, Sakhsi Perspective, Ceramics, Lifestyle

* Corresponding Author: a.fazel@tabriziau.ac.ir

©2026 by the Authors.This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0 license)
https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0

[Downloaded from mail.jih-tabriziau.ir on 2026-10-23]

[DOI: 10.66224/jic.10.1.373]

Introduction

This article aims to examine the narratives that the people of Tabriz tell about pottery and the meanings that arise from this term. During interviews, participants were asked to share whatever came to mind upon hearing the word "pottery." These narratives revealed that, in the public perception of the people of Tabriz, pottery is considered to be a worthless object that breaks easily. Consequently, in the culture of the Azerbaijan region, pottery is referred to as "sakhsi." Additionally, some interviewees identified pottery by the names "Saein" or "Siyin." Others mentioned "At Palchikh," "Ghermezi Torbakh," or "At Torbakh." All three of these terms—Sakhsi, Saein, and At Palchikh—are recognized as meaning pottery; based on the interviewees' explanations, the term "sakhsi" is used more frequently than the others and is more widely recognized among the locals. Given that no studies have been conducted regarding sakhsi and pottery narratives in Tabriz, there is a necessity for an independent research study to explore the narratives of the people of Tabriz regarding the concept of sakhsi. Therefore, the primary objective of this research is to investigate the narratives of the people of Tabriz about pottery in shaping the concept of sakhsi and sakhsi-vision, which has been developed based on the conceptual framework of narrative research and data analysis.

Materials and Methods

This research employs a qualitative narrative inquiry approach. To gather data, in-depth interviews, coding, and data analysis methods have been utilized. The study's population consists of 40 participants, both male and female, aged between 50 and 80 years, who use pottery and possess narratives to share about it. Factors such as education level, occupation, and gender did not impact the analysis. The population was sampled using purposeful sampling and theoretical saturation of the data.

Semi-structured interviews were conducted with the participants. After the face-to-face interviews and recording of conversations, the interviews were transcribed into text. The data were then analyzed using thematic analysis.

In line with the theoretical framework of the research and to facilitate narrative inquiry, this study aims to explore the thoughts and expressions of the participants concerning the narratives of pottery in the city of Tabriz, following four steps. Initially, the researcher seeks to discover and collect significant and valuable experiences and tales from the participants. Residents of Tabriz were asked to recount stories about pottery from the past and present and to describe everything that came to their minds upon hearing the word 'pottery.'

Discussion

Narrative research is a term referring to a branch of literary research focused on the analysis of narratives, narrative forms, and types of narrators, typically associated with European structuralism as a modern theory (Kaden, 2001, p. 259). However, it is noteworthy that narrative research has distanced itself from its structuralist roots in recent decades, embracing newer methodological frameworks that expand into other study patterns such as feminism, psychoanalysis, post-structuralism, and cultural studies.

Narrative, in the sense of "finding knowledge," is described by Aristotle in his literary theory as "the realization of knowledge" based on mimetic stories (Ahmadi, 2001, p. 176). In Persian, the term means tradition, report, or conveying speech, and in literary terminology, it refers to a text that tells a story and encompasses storytelling (Anousheh, 1997, p. 295).

Roland Barthes, in his article "Introduction to the Structural Analysis of Narratives" (1966), writes about narratives: "There are countless narratives in the world. The narrative primarily comprises various literary types that are themselves scattered among different subjects, as if human stories correspond to every narrative substance. Narratives are expressed through language—spoken or written, static or moving images, gestures, and the integration of all elements. Narratives exist in myths, legends, anecdotes, history,

[Downloaded from mail.jih-tabriziau.ir on 2026-10-23]

[DOI: 10.66224/jic.10.1.373]

tragedy, plays, painting, patterned glasswork, cinema, humor, and dialogue" (Webster, 2033, p. 81). Narratives essentially begin with human history and are present in various forms throughout all aspects of life and societies. Narrative is an international, transhistorical, and transcultural concept. It relates to all dimensions of human life, and humans can express their surrounding world through narratives.

Considering the above, the approach of the present research is narrative inquiry. Narrative inquiry examines participants' narratives about pottery and evaluates and analyzes these narratives. The application of narrative inquiry across different fields indicates that this theory offers a potentially useful perspective for researchers studying consumer behavior. In narrative inquiry, participants' stories are analyzed and retold within a meaningful framework without damaging the original concept. Collecting information about the context of the stories shared by interviewees during the interviews is crucial (Cresswell, 2011, p. 77). Throughout the process of retelling, the researcher establishes a causal relationship among ideas. Retelling is a process of reorganizing stories within a general framework, providing a systematic and classified sequence, while most individuals do not present their stories in a logical order (Ollernshaw, 2002). In narrative inquiry, rather than reporting results and statistical measurements, life experience events of individuals are reported. Thus, reliability is not a statistical measure but is assessed through the accuracy and closeness of the data to the outcomes. A semi-structured and in-depth interview approach is used in narrative inquiry to allow individuals to appropriately provide information when presenting their explanations and narratives. Regarding "narrative analysis" models, there are four main types: thematic, structural, interactive, and functional analysis; this article employs thematic analysis. Thematic analysis focuses on the content of the text, paying attention to the stated materials rather than how they are conveyed. Thematic analysis serves as a tool for theorizing based on multiple case studies by identifying common semantic elements. For this narrative inquiry, a sample of 40 men and women from the city of Tabriz was selected. Pottery, due to its long history and multifaceted significance among the people of Tabriz, is examined as a case study in this research.

Conclusion

The results obtained from interviews with the participants and the analysis of findings indicate that some residents of Tabriz perceive pottery as a worthless and inexpensive item that is not worthy of purchase or preservation. In the culture of the Azerbaijan region, pottery is known as "sakhsi", which literally refers to pottery vessels and, conceptually, means fragile and vulnerable containers.

After conducting in-depth interviews with the research participants, the perceptions of "sakhsi" among people in the Tabriz region were categorized into five general groups:

Viewing pottery as worthless,

Pottery as a symbol of rural life,

Low quality of pottery products,

Remembrance of past lives and nostalgia,

Religious identity,

A health-oriented lifestyle associated with sakhsi.

Overall, it appears that individuals tend to select aspects of the pottery narrative that reflect aesthetic, functional, practical, consumer-oriented, health-related, and distinguishing elements, indicating their identity and connections to their worldviews and beliefs. Those who live in a culture consciously or unconsciously internalize beliefs about ontological, anthropological, and theological concepts, which manifest in their underlying emotional and cognitive layers. These beliefs play a decisive role in their thoughts and behaviors, influencing how they narrate their experiences with pottery or sakhsi. Consequently, these narratives directly affect their consumption patterns and the meanings they ascribe to pottery.

[Downloaded from mail.jih-tabriziau.ir on 2026-10-23]

[DOI: 10.66224/jic.10.1.373]

[Downloaded from mail.jih-tabriziau.ir on 2026-10-23]

[DOI: 10.66224/jic.10.1.373]

This page is intentionally rendered without text

این صفحه آگاهانه بدون متن ارائه شده است

هنرهای صناعی اسلامی، ۱۴۰۵؛ ۱۰ (۱) :۱۲۲-۱۰۵

Journal of Islamic Crafts

DOI : http://dx.doi.org/10.66224/jic.10.1.373

مقاله پژوهشی

دسترسی آزاد

مفهوم "ساخسی"؛ یک تحقیق روایت پژوهانه در بین مردم تبریز

عاطفه فاضل[۱]* ، محمدتقی پیربابایی[۲] ، محمد عباس‌زاده[۳]

۱. استادیار، دانشکده هنرهای صناعی، دانشگاه هنراسلامی تبریز، تبریز، ایران
۲. استاد، گروه معماری و شهرسازی، دانشکده مهندسی معماری و شهرسازی، دانشگاه هنراسلامی تبریز، تبریز، ایران
۳. استاد، گروه علوم اجتماعی، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران

دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۲۲ پذیرش: ۱۴۰۴/۶/۵

چکیده

سفالینه‌ها عمری برابر با عمر بشر دارند. بخشی از این دوام و بقا مدیون روایت‌هایی است که انسان‌ها در طول تاریخ در برخورد با سفالینه‌ها داشته‌اند. روایت‌هایی که برآمده از آیین‌ها و آداب‌ورسوم، مراسم دینی، برآمده از تاریخ، فرهنگ و زندگی روزمره مردم بوده است. پژوهش حاضر باهدف بررسی روایت‌های مردم تبریز از سفال، مفهوم ساخسی و ساخسی‌نگری را مورد بررسی قرار می‌دهد. جهت پاسخ به دو سؤال اصلی تحقیق: ۱- روایت مردم تبریز از مفهوم ساخسی و سفال چیست؟ ۲-دیدگاه ساخسی‌نگرایانه مردم تبریز به سفال را چگونه می‌توان از منظر روایت‌پژوهی طبقه‌بندی کرد؟ از چارچوب مفهومی روایت‌پژوهی بهره گرفته می‌شود. روش گردآوری اطلاعات مصاحبه از مردم تبریز، پیاده‌سازی، کدگذاری و طبقه‌بندی مفاهیم است. جامعه آماری تعداد ۴۰ نفر زن و مرد در محدوده سنی ۵۰ الی ۸۰ سال است. جهت نمونه‌گیری از روش هدفمند و اشباع نظری داده‌ها استفاده شده است. نتایج حاصل از یافته‌های تحلیلی نشان داد که دیدگاه ساخسی نگرایانه مردم در منطقهٔ تبریز تابع ۱۵ مفهوم اولیه، ۷ مضمون فرعی و ۵ مضمون اصلی است. در باور عمومی مردم تبریز ظروف سفالی، شیئی بی‌ارزش بوده و زود می‌شکند. به همین دلیل با نام ساخسی (sakhsi) یا سَخسی شناخته می‌شود. مطابق با نتایج تحقیق پنج مضمون اصلی شامل این موارد است؛ الف) بی‌ارزش دانستن سفال، ب)سفال نمادی از دهات و روستا، ج)کیفیت پایین محصولات سفالی. د)یادآوری زندگی گذشتگان و نوستالژی ه)هویت مذهبی. و) سبک زندگی سلامت‌محور با صبغه‌ساخسی.

واژگان کلیدی

روایت‌پژوهی، ساخسی‌نگری، سفال، سبک زندگی

* مسئول مکاتبات: a.fazel@tabriziau.ac.ir

©2026 by the Authors.This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0 license)
https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0

[Downloaded from mail.jih-tabriziau.ir on 2026-10-23]

[DOI: 10.66224/jic.10.1.373]

۱. مقدمه

در طول تاریخ متمادی انسان‌ها با توجه به نوع نیاز خود از ظروف سفالی استفاده کرده‌اند. بشر از پیش از تاریخ تا دوران معاصر و در طی هزاره‌ها، محصول سفالی را تولید و مصرف می‌کند. او همواره بر اساس نیازهای خود برای گذران زندگی دست به تولید زده و محصول تولید شده در طول زمان بر نیازهای وی تأثیر گذارده و این رابطه متقابل همواره ادامه داشته است. به نظر می‌رسد علاوه بر عملکرد مصرفی سفالینه‌ها عوامل دیگری سبب بقا و دوام آن بوده است. در واقع، انسان در هنگام مصرف محصول سفالی معناهای خلق می‌کند که برآمده از روایت زندگی و فرهنگ اوست. استفاده از شیء سفالی دربردارنده روایت‌های متعددی اعم از: روایت مصرفی، روایت ابزاری، روایت آیینی، روایت اسطوره‌ای، روایت فرهنگی، روایت اقتصادی، روایت مذهبی و... است. تنوع و چگونگی این روایت‌ها ریشه در تاریخ، فرهنگ و زندگی مردم هر منطقه دارد. مقاله حاضر در نظر دارد روایتی که مردم شهر تبریز در بستر فرهنگ ترکی آذربایجان، از سفال شرح می‌دهند و معنایی که از این واژه احصا می‌شود را بررسی کند. در مصاحبه از کنشگران خواسته شد هر آنچه که از شنیدن واژه سفال به ذهن دارند را روایت کنند. در این روایات مشخص شد، در باور عمومی مردم تبریز ظروف سفالی، شیئی بی‌ارزش است و زود می‌شکند. به همین دلیل در فرهنگ منطقه آذربایجان سفال با نام ساخسی (sakhsi) یا سَخسی شناخته می‌شود. همچنین برخی از مصاحبه‌شوندگان سفال را با نام «سعین» یا «سیئین» معرفی کردند. برخی دیگر از عنوان «اَت پالچخی» یا «قرمزی توربا‌خ» یا «اَت توربا‌خ» یاد کردند. هر سه این واژگان یعنی؛ ساخسی، سعین و اَت پالچخی به معنای سفال شناخته می‌شود، با توجه به توضیحات مصاحبه‌شوندگان کاربرد واژه ساخسی بیشتر از بقیه بوده و این واژه در بین مردم شناخته‌تر است. نظر به اینکه در حوزه ساخسی و روایت‌پژوهی سفال در تبریز مطالعاتی صورت نگرفته لذا ضرورت داشت در پژوهشی مستقل به مطالعه روایت‌پژوهی مردم تبریز در بیان مفهوم ساخسی‌نگری پرداخته شود. بر همین اساس هدف اصلی تحقیق، بررسی روایت‌های مردم تبریز از سفال، در شکل‌گیری مفهوم ساخسی و ساخسی‌نگری است که بر مبنای چارچوب مفهومی روایت‌پژوهی و تحلیل داده‌ها تدوین شده است. در این راستا سؤالات اصلی پژوهش به شرح زیر است؛ ۱- روایت مردم تبریز از مفهوم ساخسی و سفال چیست؟ ۲-دیدگاه ساخسی‌نگرایانه مردم تبریز به سفال را چگونه می‌توان از منظر روایت‌پژوهی طبقه‌بندی کرد؟

۲. پیشینه پژوهش

با توجه به این‌که پژوهشی در حوزه روایت‌های سفال و شکل‌گیری مفهوم ساخسی و ساخسی‌نگری در بین مردم تبریز صورت نگرفته است لذا ضرورت داشت در یک پژوهش مستقل به این مهم پرداخته شود. تفاوت پژوهش حاضر با تحقیقات دیگر، بررسی روایت‌های مردم تبریز از سفال، در شکل‌گیری مفهوم ساخسی و ساخسی‌نگری است که بر مبنای چارچوب مفهومی روایت‌پژوهی و تحلیل داده‌ها تدوین شده است؛ لذا در ارتباط با سفال و سبک زندگی تحقیقی با عنوان «مدل پارادایمی مصرف محصولات سفالی در سبک زندگی مردم شهر تبریز» توسط محمدتقی پیربابایی، فاضل، عباس‌زاده و شمیلی (۱۳۹۸) انجام‌گرفته که از روش کیفی و نظریه داده‌بنیاد استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد، افراد محصولات سفالی را باهدف کسب تشخص، هویت، سرمایه اجتماعی و فرهنگی، ایجاد زندگی سالم، حس نوستالژیک و یادآوری آفرینش انسان مورداستفاده قرار می‌دهند و از این طریق زندگی خود را در ارتباط با استفاده از محصولات فرهنگی و سفالی سبک‌مند می‌کنند.

در حوزه مطالعات روایت‌پژوهی، تحقیقات بسیاری انجام‌گرفته که می‌توان از مقاله‌ای با عنوان «روایت‌پژوهی پیامدهای تربیتی حضور در اجتماعات مذهبی» نوشته سوسن کشاورز، مرجان بدری و اکبر صالحی (۱۴۰۲) نام برد. در این پژوهش به تحلیل روایت‌های افراد در اجتماعات و هیئت‌های مذهبی پرداخته می‌شود. نتایج پژوهش نشان می‌دهد، حضور افراد به طور مستمر در اجتماعات مذهبی می‌تواند منجر به تقویت ارتباط با خداوند، اولویت یافتند کسب رضایت الهی، بهبود روابط با اعضای خانواده و دیگر افراد جامعه، احترام گذاردن به نظرات دیگران، تقویت روحیه مشارکت‌جویی، عدم دلبستگی به لذایذ دنیوی و

[Downloaded from mail.jih-tabriziau.ir on 2026-10-23]

[DOI: 10.66224/jic.10.1.373]

افزایش صبر و تحمل در برابر مشکلات گردد.

مقاله دیگری با عنوان «روایت‌پژوهی فرایند بروز رفتارهای پر خطر دانش‌آموزان ورزشکار همدانی» نوشته محمد فتحی و همکاران (۱۴۰۲) به تحلیل روایت به منظور کشف فرایندهایی که منجر به بروز رفتارهای پرخطر در بین دانش‌آموزان ورزشکار همدانی پرداخته است. در مقاله‌ای با عنوان «روایت‌پژوهی تجربه پژوهش‌گران بازاریابی شناختی در جمهوری اسلامی ایران» نوشته کبری بخشی‌زاده برج و همکاران (۱۴۰۰) به تحلیل تجربه پژوهش‌گران بازاریابی شناختی از منظر روایت‌پژوهی می‌پردازد. هم‌چنین یونس نوربخش و صابر جعفری کافی آباد (۱۳۹۶) در مقاله با عنوان «روایت‌پژوهی تجارب زیسته دینی دانشجویان» با استفاده از داده‌های حاصل از مصاحبه عمیق با ۱۹ نفر از دانشجویان دانشگاه تهران و شریف، تجارب زیسته دینی آنان را مورد بررسی قرار می‌دهند. در این تحقیق از روش روایت‌پژوهی و پدیدارشناسی استفاده شده است. مقاله‌ی دیگری با عنوان «روایت‌پژوهی تجربه مدیریت خشم در سازمان» نوشته راحله پنبه‌چی و آرین قلی‌پور (۱۳۹۹) به تحلیل فهم تجارب مدیریت خشم توسط کارکنان بانک مرکزی می‌پردازد. مرور داستان‌های مشارکت‌کنندگان نشان می‌دهد برخی از عوامل بروز خشم مانند ویژگی‌های شخصیتی، تعارضات میان‌فردی، محدودیت‌های محیط کاری و ماهیت ستادی کار در طول زمان ثابت بوده است. فروغ آقایی میبدی (۱۳۹۲) در مقاله با عنوان «پیش درآمدی بر مطالعه روایت و روایت‌پژوهی» به ارائه تعریفی از روایت، ماهیت، کارکرد و پیشینه تاریخی آن به همراه معرفی برخی نظریه پردازان جدید می‌پردازد.

۳.چارچوب نظری

روایت‌پژوهی اصطلاحی است به معنای شاخه‌ای از پژوهش ادبی ناظر بر تحلیل روایت، اشکال روایت و انواع راوی که به‌عنوان نظریه‌ای مدرن عمدتاً با ساختارگرایی اروپایی مرتبط است (کادن، ۱۳۸۰، ۲۵۹). اما این نکته قابل‌توجه است که روایت‌پژوهی در همین چند دهه اخیر از آبشخور ساختارگرایانه خود فاصله گرفته و با بهره‌گیری از چارچوب‌های روش‌شناختی تازه‌تر به‌سوی الگوهای مطالعاتی دیگری مانند فمینیسم، روان‌کاوی، پساساختارگرایی و مطالعات فرهنگی دامن گسترده است.

روایت به معنای «یافتن دانش» و ارسطو در نظریه ادبی خود داستان استوار بر تقلید را «تحقق دانش» می‌خواند (احمدی، ۱۳۸۰، ۱۷۶). در لغت فارسی این کلمه به معنای حدیث، خبر و نقل‌کردن سخن است، و دراصطلاح ادبی متنی است که داستان را بیان می‌کند و داستان‌گویی دارد (انوشه، ۱۳۷۶،۲۹۵).

رولان بارت در مقاله «پیش درآمدی بر تحلیل ساختاری روایت» (۱۹۶۶) درباره روایت چنین می‌نویسد: «روایت‌های جهان بی‌شمارند. روایت نخست و بیش از هر چیز شامل انواع ادبی مختلفی است که خود میان موضوع‌های مختلف پراکنده‌اند، چنان‌که گویی داستان‌های بشر با هر ساخت مایه‌ای تناسب دارند. روایت از طریق زبان بیان شده، گفتار یا نوشتار، تصاویر ثابت یا متغیر، ایماواشاره و تلفیق همه عناصر منتقل می‌شود. روایت در اسطوره، افسانه، حکایت، تاریخ، تراژدی، نمایشنامه، نقاشی، شیشه‌کاری نقش‌دار، سینما، فکاهی، خبر و گفت‌وگو موجود است» (وبستر، ۱۳۸۲، ۸۱). روایت درواقع با تاریخ بشر آغاز می‌شود و به شکل‌های مختلف در تمامی اشکال زندگی و جوامع حضور دارد. روایت مقوله‌ای بین‌المللی، فراتاریخی و فرا فرهنگی است. روایت با تمام شئون زندگی انسان در ارتباط است و انسان می‌تواند جهان پیرامون خود را در قالب روایت بیان کند.

به نظر کلیفورد گرتز، پژوهشگر برای رسیدن به فهم روایت کنشگران، باید درگیر بحث و گفت‌وگویی جدی شود. او چنین فهمی را «فهم مبتنی بر تجربهٔ نزدیک» می‌نامد. فهم مربوط به تجربه نزدیک به‌طورکلی، فهمی است که شخص (فاعل شناسا)، یا هر منبع آگاهی ممکن است خودش به طور طبیعی و بدون هیچ دردسری آن را برای تعریف آنچه دوستان یا رفقایش می‌بینند یا احساس می‌کنند یا می‌اندیشند یا تخیل می‌کنند و نظایر آن، نقل می‌کند و یا هنگامی که دیگران آن را به طریق مشابهی نقل می‌کنند، خیلی راحت آن را می‌فهمد. در این شیوه، به‌جای اینکه سعی کنیم تا تجربه دیگران را در چارچوب‌های

[Downloaded from mail.jih-tabriziau.ir on 2026-10-23]

[DOI: 10.66224/jic.10.1.373]

ازپیش‌تعیین‌شده قرار دهیم، باید تجربه‌های آن‌ها را در قالب و چهارچوب تصور خود آن‌ها از چیستی خویشتن خویش مشاهده و درک کرد (گرتز، ۱۹۸۳، ۵۷–۵۹). از این منظر باید اجازه داد که افراد، خودشان روایت تجربه زیسته خود را در زمینه استفاده و مفهوم سفال بر زبان آوردند.

با توجه به آنچه گفته شد، رویکرد پژوهش حاضر روایت‌پژوهی است. روایت‌پژوهی بررسی روایات شرکت‌کنندگان از سفال و ارزیابی و تحلیل این روایات است. کاربرد روایت‌پژوهی در رشته‌های مختلف نشان می‌دهد که این نظریه چشم‌انداز مفید بالقوه‌ای برای محققان رفتار مصرف‌کننده ارائه می‌دهد. در روایت‌پژوهی، داستان‌های مشارکت‌کنندگان تحلیل و در قالب چهارچوبی معنادار از نو حکایت می‌شود، بدون آنکه به مفهوم اصلی آسیبی وارد شود. جمع‌آوری اطلاعات در مورد بستر وقوع داستان‌هایی که مصاحبه‌شوندگان در خلال مصاحبه نقل می‌کنند، از اهمیت بسزایی برخوردار است (کرسول، ۱۳۹۰، ۷۷). پژوهشگر در خلال فرایند باز حکایت، نوعی فرایند علی میان ایده‌ها برقرار می‌کند. بازسرایی، فرایند بازسازماندهی داستان‌ها در قالب نوعی چهارچوب کلی است که توالی منظم و طبقه‌بندی شده به آنها می‌بخشد، در حالی که اکثر افراد داستان‌هایشان را در توالی منظم بیان نمی‌کنند (Ollernshaw,2002). روایت‌پژوه باید شواهد و بحث‌های خود را به گونه‌ای ارائه و تنظیم کند که مخاطبان با دنبال‌کردن آن‌ها ادعای وی را موجه و معتبر بدانند. به منظور اعتبار بخشی روایت‌پژوهی، نتیجه‌گیری باید ریشه در شواهد ارائه شده داشته باشد، منبع شواهد مورداستفاده در حمایت از نتیجه‌گیری باید دقیقاً ارائه شود، دلیل و توجیه پیونددادن نتیجه‌گیری و شواهد باید دقیقاً تشریح شود و در انتها حمایت کافی از این دلیل و توجیه ارائه شود. در روایت‌پژوهی به‌جای گزارش نتایج و اندازه‌گیری آماری، وقایع تجربه زندگی افراد گزارش می‌شود بنابراین پایایی یک اندازه‌گیری آماری نیست بلکه به وسیله‌ی دقت و امکان نزدیکی داده با نتیجه اندازه‌گیری می‌شود. برای روایت‌پژوهی از رویکرد مصاحبهٔ نیمه ساختارمند و عمیق استفاده می‌شود تا افراد در زمان ارائه‌ی توضیحات و روایات خود به طور مناسب قادر به ارائه‌ی اطلاعات باشند. در رابطه با مدل‌های «تحلیل روایت» نیز چهار مدل اصلی موجود است: تجزیه تحلیل مضمون، ساختاری، تعاملی و عملکردی، که در مقاله‌ی حاضر روش تحلیل مضمون مورداستفاده قرارگرفته است. در تحلیل مضمون تمرکز بر محتوای متن است و به گفته‌ها توجه می‌شود تا نحوه‌ی بیان آن‌ها. تحلیل مضمون، ابزاری برای نظریه‌پردازی بر مبنای چندین مورد مطالعه، از طریق شناخت عناصر معنایی مشترک است. حجم نمونه در روایت‌پژوهی مقاله حاضر ۴۰ نفر مرد و زن در شهر تبریز انتخاب شد. محصول سفال به دلیل سابقه طولانی و معنای چند وجهی در بین مردم تبریز به‌عنوان مورد پژوهی در این تحقیق مورد بررسی قرار می‌گیرد. با توجه به لزوم مطالعه عمیق و مصاحبه طولانی با مشارکت‌کنندگان و همین‌طور درک معنای سنتی از سفال، افراد بین پنجاه تا هشتاد سال انتخاب شده‌اند.

٤. روش پژوهش/ مواد و روش‌ها

این پژوهش از نوع کیفی و با استفاده از روش روایت‌پژوهی انجام می‌شود. جهت گردآوری اطلاعات از روش مصاحبه عمیق، کدگذاری و تحلیل داده‌ها بهره گرفته شده است. جامعه آماری پژوهش شامل تعداد ۴۰ نفر، مرد و زن در سنین بین ۵۰ تا ۸۰ سال است که از سفال استفاده می‌کردند و در ارتباط با آن روایتی برای بازگوکردن داشتند. میزان تحصیلات، شغل و جنسیت در این تحلیل تأثیرگذار نبود. جامعه آماری به‌صورت نمونه‌گیری هدفمند و اشباع نظری داده‌ها انجام شده است. به‌طورکلی از ۱۲۰ نفر مردم تبریز مصاحبه صورت گرفت اما به دلیل اشباع داده‌ها در مصاحبه بین ۴۰ نفر، لذا نظرات و روایت‌های این تعداد مصاحبه‌شونده مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت. با شرکت‌کنندگان مصاحبه نیمه‌ساختار یافته به عمل آمد، بعد از انجام مصاحبه حضوری و ضبط مکالمات، مصاحبه‌ها به متن تبدیل شد، سپس داده‌ها به روش تحلیل مضمون مورد تحلیل قرار گرفت.

در راستای چارچوب نظری پژوهش و به‌منظور تسهیل روایت‌پژوهی، پژوهش حاضر، در چهار مرحله به دنبال کاویدن

[Downloaded from mail.jih-tabriziau.ir on 2026-10-23]

[DOI: 10.66224/jic.10.1.373]

ذهن و زبان کنشگران و مطالعه وضعیت روایت سفال در شهر تبریز می‌پردازد. در آغاز، پژوهشگر به دنبال کشف و جمع‌آوری تجربه‌های مهم و ارزشمند کنشگران و حکایت‌ها خواهد بود، از مردم ساکن در شهر تبریز خواسته شد که به نقل داستان سفال در دوران قدیم و اکنون بپردازند و هر آنچه از شنیدن واژه سفال به ذهن آنها می‌رسد را شرح دهند. در گام بعدی با کاربرد الگوی تحلیل لایه‌ای به کشف معنا در سه‌لایه عمیق، پنهان و نیمه پنهان خواهد پرداخت. در آخرین مرحله، پژوهشگر در نقش راوی تحلیل‌گر تلاش می‌کند مفاهیم به‌دست‌آمده را طبقه‌بندی و تحلیل کند.

۵. یافته‌ها و بحث

۵-۱. یافته‌های توصیفی

میانگین سنی مصاحبه‌شوندگان، سنین بین پنجاه الی هشتاد سال است. افرادی که تجربه زیسته و یا خاطره‌ای از مصرف سفال در طول زندگی خود دارند. مصاحبه‌شوندگان از بین زنان و مردان ساکن در شهر تبریز انتخاب شده‌اند. میزان تحصیلات، شغل، میزان درآمد و طبقه اجتماعی موردتوجه قرار نگرفت زیرا در پاسخ سؤالات و تعریف آنها از روایت سفال تأثیرگذار نبود.

۵-۲. یافته‌های تحلیلی

سفال یکی از مهم‌ترین و درعین‌حال تاریخی‌ترین محصولات فرهنگی ایران است که در خاطره جمعی تمام مردم ایران با خود معنایی را به همراه دارد. در مصاحبه از افراد خواسته شد هر آنچه که از سفال به ذهن دارند و داستان خود از سفال را تعریف کنند. با توجه به تحلیل مصاحبه‌ها، موارد و مقولات زیر احصا شد.

دیدگاه ساخسی نگرایانه مردم در منطقهٔ تبریز تابع ۱۵ مفهوم اولیه، ۷ مضمون فرعی و ۵ مضمون اصلی است. در مصاحبه از مشارکت‌کنندگان، به این نکته اشاره داشتند که استفاده از محصولات سفالی در شهر تبریز با استقبال کمتری روبرو است. زیرا در باور عمومی مردم تبریز ظروف سفالی، شیئی بی‌ارزش و کم‌بها است که مقاومت کمی داشته و زود می‌شکند. به همین دلیل در فرهنگ منطقه آذربایجان سفال با نام ترکی ساخسی (sakhsi) یا سَخسی شناخته می‌شود. همچنین برخی از مصاحبه‌شوندگان سفال را با نام «سعین» یا «سیئین» معرفی کردند. برخی دیگر از عنوان «اَت پالچخی» یا «قرمزی توربخ» یا «اَت توربخ» یاد کردند. هر سه این واژگان یعنی؛ ساخسی، سعین و اَت پالچخی به معنای سفال شناخته می‌شود، با توجه به توضیحات مصاحبه‌شوندگان کاربرد واژه ساخسی بیشتر از بقیه بوده و این واژه در بین مردم شناخته‌شده‌تر است. واژه‌های فوق ذکر دارای معنای لغوی و ماهوی هستند. معنای لغوی ساخسی یا همان سفال به ظروف کاربردی و مصرفی ساخته شده از گل رس و یا گل قرمز اشاره دارد. در معنای ماهوی ساخسی به معنی، ظرف شکننده و آسیب‌پذیر است. گاهی در فرهنگ این منطقه آنچه شکننده باشد، اگرچه سفالی هم نباشد، به آن نام ساخسی می‌نهند. صدای حاصل از شکستن ساخسی، بم و خفه بوده و به دلیل دردسترس‌بودن مواد اولیه در ساخت آن، از شخصیت والا و تجملی برخوردار نیست. در باور مردم، ساخسی مربوط به قشر متوسط و پایین جامعه بوده و نمادی از مرام درویشی است.

به طور مثال در مصاحبه با خانم «گ-ر» از سفال با نام ساخسی و توپراق‌قاب یعنی بشقاب گلی نام بردند؛ (علاوه بر ساخسی به ظروف سفالی، توپراغ قاب یعنی ظرف خاکی، ظرفی که از خاک درست شده). همچنین به کوزه‌های سفالی، (سَهَنج) نیز می‌گفتیم. کوزه‌ها را آب می‌کردیم بر روی دوشمان می‌گذاشتیم و به خانه می‌آوردیم). همچنین آقای «م-ع» می‌گوید؛ (ما در آن زمان در منطقه خودمان (اهر و حوزه قره‌داغ) به سفال و ظروف سفالی «ساخسی» یا «سَیَه» می‌گفتیم). خانم «پ-ع» این‌گونه توضیح می‌دهد؛ (در زمان قدیم در شهر تبریز سفال رو بنام (سَخسی) یا (سِئین، سعین) می‌شناختند که از خاک قرمز ساخته می‌شد. بعضی از ظروف که دهانشان گشاد بوده و شبیه به کاسه بودند را (مَترَت) می‌گفتند که برای له کردن کشک یا له کردن گوجه برای پخت رب استفاده می‌کردند، این ظرف‌ها باعث می‌شد آب اضافی گوجه‌فرنگی گرفته شود و یا آب ماست

[Downloaded from mail.jih-tabriziau.ir on 2026-10-23]

[DOI: 10.66224/jic.10.1.373]

گرفته شده و غلیظ شود). آقای «ص–ب» در مصاحبهٔ خود واژه سفال را این‌گونه شرح می‌دهد که؛ (سفال در زبان ترکی به معنای ساخسی است و از گل رس که در زبان ترکی به آن قرمزی توربا‌خ یا اَت توربا‌خ می‌گویند ساخته می‌شود). همین‌طور خانم «ش–ح»، سفال در منطقه آذربایجان را این‌گونه توضیح می‌دهد؛ (در منطقه ما سفال همان ساخسی است. ساخسی یک نوع جنسی هست که از ترکیب گل رس با آب به دست می‌آید که به ترکیب آن در زبان ترکی «پالچیخ۱» یا «پالچیخ قابلار۲» یعنی ظروف گلی گفته می‌شود که به‌راحتی شکل‌پذیر هست و از آن هم در قدیم و هم امروزه ظرف درست می‌کنند و می‌گفتند این ظروف ساخسی است). پس از مصاحبه از ۴۰ نفر، داده‌ها پیاده‌سازی، کدگذاری و تحلیل شد. در این کدگذاری ۱۵ مفهوم اولیه، ۷ مضمون فرعی و ۵ مضمون اصلی استخراج شد. با توجه به طولانی‌شدن مطالب و غیرضرور بودن در ارائه مفاهیم اولیه و مفاهیم فرعی، به این مقولات پرداخته نمی‌شود و تمرکز اصلی پژوهش در بخش ۵ مضمون اصلی خواهد بود.

برای تدوین چهارچوب مفهومی و تحلیل داده‌ها در پژوهش پس از مصاحبه عمیق از مشارکت‌کنندگانِ تحقیق، پنج مضمون اصلی از دیدگاه ساخسی‌نگرایانه مردم در منطقهٔ تبریز استخراج شد که بدین شرح است: الف) بی‌ارزش دانستن سفال، ب)سفال نمادی از دهات و روستا، ج)کیفیت پایین محصولات سفالی. د)یادآوری زندگی گذشتگان و نوستالژی ه)هویت مذهبی. و) سبک زندگی سلامت‌محور با صبغه ساخسی.

۵-۲-۱. بی‌ارزش دانستن سفال

در تحلیل متن مصاحبه‌های انجام‌گرفته، برخی از مصاحبه‌شوندگان سفال را ساخسی می‌نامیدند. آن‌ها دلایل این نام‌گذاری را این‌گونه برشمردند؛ دردسترس‌بودن خاک، ارزان‌بودن مواد اولیه، ارزان‌بودن سفال، شکننده بودن، بنجل بودن سفال و کیفیت پایین سفال که درنهایت همهٔ این عوامل سبب بی‌ارزش بودن سفال در باور عمومی می‌شود.

به طور مثال خانم (ص. ب) می‌گوید؛ «در زمان‌های قدیم از این گل رس برای ساخت خُمر یا همان ظروف نگهداری مواد در خاک، کاسه، کوزه، پیاله، چومبح یا همان قابلمه یا ظرفی برای غذا پختن و بشقاب استفاده می‌شد. درکل هر چیزی که برای مصارف روزمرگی انسان لازم بود را از طریق همین گل رس برطرف می‌کردند، این گل را ابتدا خُرد و سپس خیس و با پا لگدمال می‌کردند و یک روز می‌گذاشتند می‌ماند سپس برای ساخت وسایل موردنیاز استفاده می‌شد. گل همه‌جا پیدا می‌شد».

آقای (م–ع) توضیح می‌دهد که درگذشته به چه دلایلی از سفال استفاده می‌شده است؛ «دلیل این‌که سفال را ترجیح می‌دادیم و از آنها استفاده می‌کردیم دسترسی آسان به مواد اولیه آن یعنی خاک رس بود و طرز ساخت آن نیز راحت‌تر بود و این‌که این خاک رس بیشتر در دسترس بود و ممکن بود به مواد اولیه دیگر دسترسی نداشته باشیم و همه می‌توانستند که ظروف خانگی خود را از سفال بسازند و چنان‌که نمی‌توانستند که بسازند از شهرهای دیگر تهیه می‌کردند».

آقای (ر–م) توضیح می‌دهد که؛ «سفال در منطقه ما با اسم ساخسی شناخته می‌شود و اصطلاحاً به چیزی ساخسی می‌گوییم که از گل و خاک رس ساخته شده و دارای شکل و حجم باشد و در صورت شکسته‌شدن و ازدست‌دادن حجم و فرم خود برای ما بی‌ارزش می‌شود. درواقع تنها در صورتی این سفال ارزشمند است که دارای حجم و فرم و شکل بوده و کاربرد داشته باشد و بتوان از آن به‌عنوان یک شیء کاربردی بهره گرفت و در صورت ازدست‌دادن فرم خود بی‌ارزش می‌شود».

۵-۲-۲. سفال نماد دهاتی بودن و کاسیب یانا

برخی از مصاحبه‌شوندگان دلیل عنوان‌گذاری ساخسی بر روی سفال را این‌گونه مطرح کردند. در باور مردم منطقه آذربایجان، سفال برای قشر فقیر و پایین جامعه مورداستفاده قرار می‌گیرد. آن‌هایی که دستشان به دهانشان می‌رسد، چینی در خانه دارند و فقرا و بیچارگان سفال. برخی معتقدند سفال مخصوص فقرا است که در تبریز با عنوان «کاسیب یانا» شناخته

[Downloaded from mail.jih-tabriziau.ir on 2026-10-23]

[DOI: 10.66224/jic.10.1.373]

می‌شود. کاسیب یانا در دو جایگاه به کار می‌رود، ۱)گاهی برای ابراز فروتنی و تواضع؛ بدین معنا که نان و پنیری درویشی هست با هم می‌خوریم. ۲)گاهی به معنای فقیر، ندار و بیچاره که استفاده از سفال در این فرهنگ با این معنای کاسیب یانا هماهنگی دارد. به این معنی که اگر کسی از سفال استفاده کند، کاسیب یانا بوده و توان خرید چینی را ندارد. درواقع به دلیل ناتوانی مالی و فقر از سفال استفاده می‌کند. همچنین در باور برخی از افراد این منطقه سفال دهاتی و از مد خارج شده است. آقای (ر–ف) در این مورد به زبان ترکی می‌گوید؛ «سفال، منظوروز هَمَن ساخسی دیر، یوخ بیز اِودَه یوخوموزدِر، استفاده اِیلَمیروخ، ساخسی قدیمی اولوب، کتدی دی، کاسیب یانادی». همین‌طور آقای (م– ع) می‌گوید؛ «یک‌بار خواستم ظرف سفالی برای خانه بخرم، همسرم گفت از این آشغال‌ها برای خانه نخر، این‌ها برای دهاتی‌هاست».

۵-۲-۳. کیفیت پایین محصولات سفالی

مصاحبه‌شوندگان عواملی مانند وزن زیاد و سنگینی سفال، شکنندگی و دوام پایین، قیمت نامناسب در مقابل کالای بی‌کیفیت، آسیب‌پذیری بالا، لعاب بی‌کیفیت و سمی و تَرک‌خورده، نقوش تکراری و غیرخلاقانه را از دلایل عدم استفاده از سفال دانسته که در مجموع سبب بی‌اعتمادی افراد از کیفیت محصولات سفالی می‌شود. به طور مثال خانم (م– الف) می‌گوید؛ «مردم به محصول سفالی اعتماد ندارند. ازیک‌طرف می‌گویند لعاب سبز بر روی محصول سفالی، سمی است و استفاده نکنید. از سوی دیگر لعاب‌های آبی فیروزه‌ای پس از یک‌بار شستشو تَرک‌های مویی می‌خورد و صدای شکستن می‌دهد». آقای (م–م) دراین‌رابطه می‌گوید؛ «سفال در منطقهٔ ما سَخسی نام دارد و شیئی شکننده است و باید در جاهایی قرار دهیم که آسیب نبینند». همچنین خانم (پ–ع) توضیح می‌دهد؛ «به سفال سعین می‌گفتیم و از جنس ساخسی بود و شکستنی که اگر به زمین بیفتد زود می‌شکند و یا زود لَب پَریده می‌شود).

۵-۲-٤. هویت فرهنگی و نوستالژی

منظور از هویت فرهنگی، مجموعه‌ای از مؤلفه‌های فرهنگی هستند که به یک فرد یا به یک گروه، «شخصیت» می‌دهند و به‌عبارت‌دیگر او را از سایر افراد یا گروه‌ها «متمایز» می‌کنند تا از این راه وی بتواند وارد روابط میان کنشی با خود و دیگران شود و به عبارتی بتواند مسئولیت و توانایی «موجودیت» فیزیکی و ذهنی خود در نظامی که در آن حضور دارد را بر عهده بگیرد (فکوهی، ۱۳۹۰، ۲۰). هویت فرهنگی یک ملت حاصل خودآگاهی نسبت به انباشتی تاریخی از تجربه‌های فرهنگی آن ملت است که در طول زمان شکل گرفته است و این مبنا درمورد ایران که پیشینه تاریخی–تمدنی آن به هزاران سال می‌رسد از اهمیت زیادی برخوردار است. یکی از مولفه‌های هویت فرهنگی را می‌توان تاریخ و حافظه فرهنگی هر جامعه دانست که در دوبخش کلی؛ میراث مادی و میراث معنوی، مورد مطالعه قرار می‌گیرد. میراث مادی، نمود عینی و جلوه ملموس، نظام انباشتی تاریخی را نمایان می‌سازند مانند شهرها، بناها، اشیا، صناعات سنتی و غیره. در واقع سازمان میراث فرهنگی کشور مسئول این بخش از میراث فرهنگی است زیرا این آثار بیان‌کننده ارتباط فرهنگی انسان در ادوار گوناگون تاریخی هستند (آشنا و روحانی، ۱۳۸۹، ۱۷۰). با این تعریف، می‌توان محصولات سفالی را بعنوان یکی از میراث مادی در تاریخ ایران معرفی کرد و نوع مصرف آن را در پیوند با هویت فرهنگی دانست. در همین راستا، برخی از مشارکت‌کنندگان در تحقیق، ساخسی را یادآور زندگی پیشینیان و حس نوستالژیک دانسته و دلیل استفاده از محصول سفالی را با کسب هویت فرهنگی و حفظ میراث گذشتگان توضیح دادند. مصاحبه‌شوندگان سفال یا همان ساخسی در منطقه آذربایجان را یادآور دوران کودکی و نوستالژی، خانه مادر و مادربزرگ، دوران گذشته و ایام قدیم، زندگی‌های سنتی، ساده، بی‌آلایش و سالم در قدیم، ظروف کوزه و آبخوری و قدیمی و زیرخاکی دانستند.

به طور مثال خانم (م–ت) دلیل استفاده از سفال یا ساخسی را این‌گونه شرح می‌دهد؛ «به نظرم سفال یکی از میراث کهن و فرهنگی ماست و کمترین کار برای این‌که آن را حفظ کنیم استفاده‌کردن و نگهداری آن در خانه و در زندگی خودمان است».

[Downloaded from mail.jih-tabriziau.ir on 2026-10-23]

[DOI: 10.66224/jic.10.1.373]

همچنین آقای (ع–ر) توضیح می‌دهد؛ «ساخسی مرا یاد بچگی‌هایم می‌اندازد. وقتی اسم ساخسی میاد فکرم میره به اون زمانی که بچه بودم و مادرم «قوورما۳» سرخ می‌کردند و با ساخسی یا همان ظرف‌های سفال شوربا درست می‌کردند. آن خاطرات یادم می‌افتد که یه همچین روزایی هم بودن». خانم (ز–ح) در یادآوری خاطراتش می‌گوید؛ «هی، ساخسی خاطرات گذشته را برایم زنده می‌کند. نزدیک خانهٔ ما دو نفر بودند که چرخ‌کاری می‌کردند، ما آن زمان بچه بودیم شخصی به اسم مشدعلی. از مشدعلی برای خودمان لیوان می‌گرفتیم. خلاصه خاطره‌های خوبی را از گذشته به یادم می‌افتد).

۵-۲-۵. هویت مذهبی

طبق آیات قرآن، انسان از طبیعت روییده شده است، با طبیعت رشد می‌یابد و سرانجام به طبیعت بازمی‌گردد و در آن هضم می‌شود. در سوره نوح آیات ۱۷ و۱۸ آمده است؛ «والله انبتکم من الارض نباتا. ثم یعیدکم فیها و یخرجک اخراجا» خدا شما را از زمین رویانید، روییدنی خاص. سپس شما را به عناصر زمین بازمی‌گرداند و پس از آن شما را به گونه‌ای از زمین بیرون می‌کشد. همچنین در سوره الرحمن آیه ۱۴، مبدا خلقت انسان از لایه‌ای خشکیده‌ای مانند سفال معرفی می‌شود. «خَلَقَ الْإِنسَانَ مِن صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ، انسان را از لایه خشکیده‌ای چون سفال آفرید» (سوره الرحمن، آیه ۱۴). در این آیه صلصال به معنای لایه‌ای از گل خشک همانند سفال آمده، که اشاره به آفرینش انسان از گل دارد. در فرهنگ عمید کلمه «فخار» دارای دو معنی سفال و سفالگر است (عمید، ۱۳۷۹، ۱۵۱۵). البته باید در نظر داشت، انسان در اصل چیزی جز همین عناصر برگرفته شده از طبیعت نیست و اگر ترکیب این عناصر در قالب وجود آدمی به نتایج خاصی از ادراک، احساس، تعقل و وجدان می‌انجامد، مربوط به بخشی فراتر در وجود آدمی است که مربوط به حقیقتی فراطبیعت دراوست. طبق دیدگاه سنتی اسلامی انسان از دوپاره‌ی متحد به نام جسم و نفس است. جسم مرکَب نفس است و اصالت آن به سبب مرکَب‌بودن آن است. نفس سوار بر این مرکَب است. جسم از طبیعت خاکی است و نفس سرشتی ملکوتی و الهی دارد (هاشمی، ۱۳۷۷، ۱۴۰). کالبد انسانی از خاک و طبیعت و سرشت وی برخاسته از خاک است و دوباره به خاک برمی‌گردد، به همین دلیل احساس نزدیکی با خاک وسفال برقرار می‌کند. باتوجه به آیات قرآن و نوع آفرینش انسان از خاک این ارتباط احساسی انسان با خاک قابل‌توجه است. برهمین اساس در گفتگو با مصاحبه‌شوندگان، اظهار داشتند که ساخسی یا سفال برای آنها، با نوعی ارتباط ذاتی و احساسی با خاک همراه بوده و برای آنها یادآور طبیعت وخاک است. از آن جهت که سفال متشکل از خاک و خاک یکی از عناصر چهارگانه طبیعت است، مناسبات بیشتری را با انسان برقرار می‌کند. مصرف‌کنندگان در پاسخ به این سؤال توضیح دادند که سفال برای آن‌ها یادآور آفرینش انسان از خاک و بازگشت مجدد به خاک است. این گروه از مصاحبه‌شوندگان، کیستی و چیستی خود را از طریق هویت مذهبی شناسایی می‌کنند. به همین جهت استفاده از محصول سفالی برای این گروه خوشایند بوده زیرا سفال برای آن‌ها یادآور آفرینش نخستین و پایان زندگی است و به یاد می‌آورند از خاک آمده‌اند وبه خاک باز می‌گردند. در این رابطه آقای (ج–ر) توضیح می‌دهد؛ «استفاده از سفال برای من حس خاک را به همراه دارد. آفرینش ما از خاک است و دوباره به خاک باز می‌گردیم». در مصاحبه با آقای (ر–م) یادآوری از ساخسی یا سفال را این‌گونه شرح می‌دهد؛ «وقتی در مورد سفال یا همان ساخسی بحث می‌شود دو خاطره در ذهنم تجسم می‌یابد یکی این‌که در زمان کودکی ما قلک‌هایی که داشتیم از سفال و گل بودند و جهت جمع‌آوری سکه و اسکناس از آنها استفاده می‌کردیم و موقع شکستن آن خیلی ذوق و خوشحالی می‌کردیم دومین خاطره این بود که وقتی به خونه مادربزرگم می‌رفتیم وقتی چایی می‌خوردیم قسمتی از چایی را که در ته استکان می‌ماند به دیواری که از جنس گل و سفال بود می‌پاشیدیم صرفاً جهت این‌که بوی خوش آن‌را استشمام کنیم و به این نتیجه برسیم که وجودمان از خاک است و به خاک خواهیم برگشت و این گل و سفال را با استشمام بوی خوش آن حس می‌کردیم».

خانم (ن–س) در مصاحبه یادآور می‌شود که؛ «ساخسی مرا ناخودآگاه به یاد خاک می‌اندازد و بعد از آن مرگ. یعنی همونطور که شنیدیم انسان از خاک است و برمیگردیم به خاک. همیشه و هرجا که کلمهٔ ساخسی یا سفال را می‌شنوم خاک و مردن و

[Downloaded from mail.jih-tabriziau.ir on 2026-10-23]

[DOI: 10.66224/jic.10.1.373]

اینکه به خاک برمی‌گردیم به فکرم می‌رسد».

۵-۲-٦. سبک‌زندگی سلامت‌محور با صبغه «ساخسی»

سبک زندگی به مجموعه‌ای از رفتارها تعبیر می‌شود که فرد آن‌ها را به کار می‌گیرد تا نه‌فقط نیازهای جاری او را برآورده سازد، بلکه روایت خاصی را که وی برای هویت شخصی خود برگزیده است در برابر دیگران مجسم نماید (رحمت‌آبادی و آقابخشی، ۱۳۸۵، ۲۰). سبک‌زندگی سلامت‌محور بعنوان یک پدیده چندعلتی، چندبعدی و چند دلالتی به الگوهای جمعی رفتار مربوط می‌شود که می‌توانند مانعی در مشکلات مربوط به سلامت و تضمین‌کننده‌ی سلامت برای فرد باشند. این سبک از ابعاد متنوعی چون ورزش، تغذیه مناسب و نامناسب، خودکنترلی، رفتارهای پیشگیرانه و... تشکیل شده است. جوهره‌ی تعریف سبک‌زندگی سلامت‌محور انسجام در انجام دادن مجموعه‌ای از رفتارهای مرتبط با بهداشت و سلامت است (Chaney ، 2002؛ Abel ، 1991). کوکرهام تصمیم‌گیری درباره مصرف غذا، ورزش کردن، مراعات بهداشت فردی، مقابله با استرس، استعمال سیگار، مصرف الکل و مواد مخدر، بستن کمربند ایمنی، مسواک زدن و انجام دادن معاینات دوره‌ای پزشکی را اجزاء سبک‌زندگی بهداشتی می‌خواند (Cockerham et al,1997,p.257). سبک‌زندگی سلامت‌محور، زمانی شکل می‌گیرد که فرد مجموعه‌ای از این رفتارها را بر اساس گزینش از میان انتخاب‌های ممکن برای خود برمی‌گزیند و انجام می‌دهد. همچنین الگوی طبخ و مصرف غذا نیز به‌عنوان شاخصی از سبک‌زندگی مبتنی بر سلامت مطرح شده که با مدیریت بدن و بهداشت فردی ارتباط دارد. در بررسی مصاحبه‌های انجام‌گرفته افراد باهدف ایجاد سبک زندگی سلامت‌محور و با روایت‌های مختلفی از ساخسی یا محصول سفالی استفاده می‌کنند. برای برخی اهمیت سلامت و طعم خوب غذا در اولویت قرار دارد. برای بعضی افراد استفاده درمانی و طبی از سفال اهمیت دارد و برای برخی دیگر بازگشت به سبک زندگی قدیم از اهداف داشتن سبک‌زندگی سلامت‌محور است، زیرا معتقدند گذشتگان و نسل قدیم به دلیل سبک زندگی‌شان کمتر دچار بیماری و سرطان می‌شدند و زندگی سالم‌تری داشتند. در این رابطه خانم (ع-ز) هدف از استفاده محصولات سفالی را این‌گونه شرح می‌دهد؛ «اون زمان نوعی کوزه‌های سفالی بودن که بارداق می‌گفتیم و در اون‌ها روغن زرد می‌ریختیم. نوع دیگری از ظرف‌های سفالی بودن که به اون‌ها «گودوش» یا «چولمَه» می‌گفتیم که در اون‌ها آبگوشت و دیزی می‌پختیم که خیلی هم خوشمزه بودن. نوع دیگری از سفال‌های بزرگ سینی مانندی بود که به آنها «مِهرَه» می‌گفتیم که داخل اون ماست می‌ریختیم و ازش کره درست می‌کردیم. البته نوع دیگه‌ای از اون‌ها بود که به‌جای این‌که سفالی باشد، جنسشان از چرم بود و بهشون «طولوخ» می‌گفتیم ولی با این‌حال بیش‌تر از مهره استفاده می‌کردیم، قدیما خیلی سالم‌تر زندگی می‌کردیم همه‌چی طبیعی بود». خانم (ز-ط) می‌گوید؛ «در قدیم ظرف کاسه و کوزه، ماست‌خوری و تغارهای آش‌خوری را از ساخسی می‌ساختند. بیشتر ظروف از ساخسی بود چون هم ارزان بودند و همین‌که همه جا می‌فروختند. سالم‌تر هم بودند مثلاً آب‌خوردن را در کوزه سفالی می‌ریختیم که آب را خنک و تصفیه کند».

خانم (ق-ت) از خاطراتش درباره ساخسی می‌گوید؛ «در قدیم از ظرف سفالی برای نگهداری رب و ماست و گوشت استفاده می‌کردیم که زود خراب نشوند. یخچال و فریزر که نداشتیم، می‌ریختیم تو این ظرف‌ها و می‌گذاشتیم جای خنک که خراب نشه. هم خراب نمی‌شد و هم سالم‌تر از نگهداری تو یخچال و فریزرهای الان بود».

خانم (م-ی) توضیح می‌دهد؛ «در قدیم اکثر ظروف با سفال بود. برای پختن آبگوشت و دیزی از ظرفی به اسم «چولمَح» استفاده می‌کردیم. برای نگهداری شیر از ظرفی به اسم «گودوش» که به معنی گاومیش بود استفاده می‌کردیم. هم طعم غذا لذیذ و خوشمزه می‌شد و همین‌که سالم بود. حتی یادمه پنیر هم می‌ریختیم تو کوزه که بهش «کوپه» می‌گفتیم».

[Downloaded from mail.jih-tabriziau.ir on 2026-10-23]

[DOI: 10.66224/jic.10.1.373]

٦. نتیجه‌گیری

نتایج حاصل از مصاحبه با کنشگران پژوهش و تحلیل یافته‌ها نشان داد، در باور برخی مردم تبریز، سفال شیئی بی‌ارزش و ارزان است که لایق خریداری و نگهداری نمی‌باشد. در فرهنگ منطقه آذربایجان سفال با نام ساخسی (sakhsi) شناخته می‌شود که در معنای لغوی به معنی ظروف سفالی و در معنای ماهوی، به معنی، ظرف شکننده و آسیب‌پذیر است.

پس از مصاحبه عمیق از مشارکت‌کنندگان تحقیق، دیدگاه ساخسی نگرایانه مردم در منطقهٔ تبریز به پنج گروه کلی دسته‌بندی شد: الف) بی‌ارزش دانستن سفال، ب)سفال نمادی از دهات و روستا، ج)کیفیت پایین محصولات سفالی. د)یادآوری زندگی گذشتگان و نوستالژی ه)هویت مذهبی. و) سبک زندگی سلامت‌محور با صبغه ساخسی.

در باور برخی مردم این منطقه، استفاده از سفال برای قشر فقرا (کاسیب یانا) و دهاتی بوده و چنانچه کسی از این محصولات استفاده کند در دستهٔ فقرا و طبقهٔ پایین جامعه قرار می‌گیرد و برای آن‌ها هیچ وجه متمایزی در مصرف ایجاد نمی‌کند. این باور به طور عموم در میان مردم تبریز وجود دارد اما نکته جالب اینجاست که باوجوداین باور، گروه‌هایی هم با اهداف متفاوتی از محصولات سفالی استفاده می‌کنند. معمولاً این گروه از سرمایه اجتماعی و سرمایه فرهنگی بالایی برخوردار بوده و از ارزش معنوی محصولات سفالی اطلاع دارند، بعلاوه چون اطرافیانشان از سرمایهٔ آن‌ها اطلاع دارند، آن‌ها را کاسیب یانا قلمداد نمی‌کنند و اتفاقاً این نوع انتخاب برای آن‌ها شأنیت، تشخص و هویت فرهنگی و اجتماعی به همراه دارد.

گروه دیگری عواملی مانند وزن زیاد و سنگینی سفال، شکنندگی و دوام پایین، آسیب‌پذیری بالا، لعاب بی‌کیفیت و سمی و ترک‌خورده را از دلایل کیفیت پایین محصولات سفالی برشمردند. گروهی نیز سفال را یادآور زندگی پیشینیان و حس نوستالژیک دانسته و دلیل استفاده از محصول سفالی را با کسب هویت فرهنگی و حفظ میراث گذشتگان توضیح دادند. مصاحبه‌شوندگان سفال یا همان ساخسی در منطقه آذربایجان را یادآور دوران کودکی و نوستالژی، خانه مادر و مادربزرگ، ایام قدیم، زندگی‌های سنتی و ساده و بی‌آلایش و سالم در قدیم، ظروف کوزه و آبخوری و قدیمی و زیرخاکی دانستند.

نکته قابل‌توجه در نتایج حاصل از مصاحبه‌ها، اعتقاد تمامی افراد به ماده اولیه و تشکیل‌دهندهٔ سفال، یعنی خاک است که در باورهای مذهبی و آموزه‌های دینی، منشأ آفرینش انسان محسوب می‌شود. تقریباً تمامی کنش گران به آیات قرآن و آفرینش انسان از خاک اشاره کردند. آنها اظهار داشتند که ساخسی یا سفال برای آنها، با نوعی ارتباط ذاتی و احساسی با خاک همراه بوده و برای آنها یادآور طبیعت و خاک است.

در نهایت گروهی از افراد باهدف ایجاد سبک زندگی سلامت‌محور و با روایت‌های مختلفی از ساخسی یا محصول سفالی استفاده می‌کنند. برای برخی اهمیت سلامت و طعم خوب غذا در اولویت قرار دارد. برای بعضی افراد استفاده درمانی و طبی از سفال اهمیت دارد و برای برخی دیگر بازگشت به سبک زندگی قدیم از اهداف داشتن سبک زندگی سلامت‌محور است، زیرا معتقدند گذشتگان و نسل قدیم به دلیل سبک زندگی‌شان کمتر دچار بیماری می‌شدند و زندگی سالم‌تری داشتند.

به‌طورکلی به نظر می‌رسد، افراد سعی دارند آن بخشی از روایت سفال را انتخاب کنند که سوایی از جنبه‌های زیبایی‌شناسی، کارکردی و کاربردی، مصرفی، سلامت‌محور و تمایزبخش، نشان‌دهنده هویت و پیوند آن‌ها با جهان‌بینی و باورهایشان باشد. افرادی که در یک فرهنگ زندگی می‌کنند، به‌صورت خودآگاه یا ناخودآگاه باور به مفاهیم هستی‌شناختی، انسان‌شناختی، خداشناختی در آن‌ها درونی شده و در لایه‌های زیرین عاطفی و شناختی آن‌ها حضور پیدا می‌کند و در رفتار و افکار آن‌ها نقش تعیین‌کننده‌ای دارد لذا همین باورها در نوع روایت‌گری آنها از سفال یا ساخسی تأثیر گذارده و در نتیجه بر مصرف و معنای خلق شده از سوی آنها نیز تأثیر مستقیم دارد.

[Downloaded from mail.jih-tabriziau.ir on 2026-10-23]

[DOI: 10.66224/jic.10.1.373]

سپاسگزاری: در طول آماده‌سازی این مقاله، نویسنده‌ها بخشی از محتوای رساله دکتری نویسنده اول با عنوان «مصرف محصولات سفالی و ارتباط آن با سبک زندگی اسلامی–ایرانی (مطالعه موردی؛ شهر تبریز)» که در دانشگاه هنر اسلامی تبریز به پایان رسیده است برای اهداف طبقه‌بندی اطلاعات استفاده کرده‌اند. نویسندگان، محتوای عمومی را بررسی کرده و مسئولیت کامل آن را بر عهده گرفته‌اند.

مشارکت نویسندگان: برای آماده‌سازی این مقاله، مراحل ایده‌پردازی، روش‌شناسی و تحقیق و بررسی توسط ع–ف و مراحل اعتبارسنجی، تحلیل رسمی و نظارت توسط م–پ و م–ع صورت گرفت. تمام نویسندگان نسخه منتشر شده مقاله را مطالعه کرده و با آن موافقت نموده‌اند.

تأمین مالی: این پژوهش هیچ بودجه خارجی دریافت نکرده است.

تضاد منافع: نویسندگان هیچ‌گونه تضاد منافع را اعلام نمی‌کنند.

دسترسی به داده‌ها و مواد: مجموعه‌داده‌های مورداستفاده در طول پژوهش حاضر از طریق درخواست منطقی از نویسنده مسئول قابل‌دسترسی هستند.

پی‌نوشت

۱. پالچیخ در زبان ترکی به معنای خاکی است که با آب مخلوط می‌شود و آماده برای ساخت ظروف گلی و سفالی است.

۲. پالچیخ قابلار در زبان ترکی به معنای ظرف‌های است که با گل و سفال ساخته می‌شود.

۳. قوورما در زبان ترکی به معنی سرخ کردن گوشت گوسفند در روغن است به گونه‌ای که درآن آبی باقی نماند. سپس قورما را درون کوپه یا کوزه سفالی ریخته، در آن را می‌بستند و در زمین چال می‌کردند. با این روش گوشت به مدت یک سال سالم باقی می‌ماند.

منابع

References

Abel, T.1991. Measuring hearth lifestyle in a comparative analysis: theoretical issues and empirical findings , soc sci Med, 32(8): 899-908.

Aghaei Meybodi, Forough. (2013). Ancient Persian Literature, Institute for Humanities and Cultural Studies.4(2): 1-19. [In Persian]

Ahmadi, Babak. (2001). Structure and Interpretation of the Text. Tehran: Markaz Publishing House. [In Persian]

Anousheh, Hassan (supervisor). (1997). Encyclopedia of Persian Literature, Vol. 2, Tehran: Printing and Publishing Organization. [In Persian]

Ashena, Hesamuddin and Rouhani, Mohammad Reza. (2010). Iranian Cultural Identity from Theoretical Approaches to Fundamental Components. Quarterly Journal of Cultural Research, 3(4): 157-185. [In Persian]. DOI: 11.22084/SMMS.2010.24740.2054

Bakhshizadeh Borj, Kobra, Turkestani, Mohammad Saleh, Jahedi, Pedram . (2021). A narrative study of the experience of cognitive marketing researchers in the Islamic Republic of Iran, Business Management Perspective Journal,20(48): 43-60. Print version: 6050-2251, Electronic version: 4149-2645. [In Persian]

Chaney,D 2002. Cosmopolitan art cultural citizenship, theory, Culture and Society, 19(2):74-157.DOI: 15.22064/ SMMS.2002.24740.2915

Cockerham, William. 1997. Lifestyle, social class, demographic characteristics, and health behavior. 253-265. In David S. Gochman (ed.). Handbook of Health Behavior Research I: Personal and Social Determinants.

Cresswell, John. (2011). Qualitative research and research design: Choosing among five approaches (narrative research, phenomenology, grounded theory, ethnography, case study). translated by Hossein Danaeifard and Hossein Kazemi, Tehran: Saffar Eshraghi. [In Persian]

Fakouhi, Nasser. (2002). History of Thought and Anthropological Theories. Tehran: Ney Publishing. [In Persian]

Fakouhi, Nasser. (2011) Sharq Newspaper, No. 1309, p. 20. Date: August 1, 2011. [In Persian]

[Downloaded from mail.jih-tabriziau.ir on 2026-10-23]

[DOI: 10.66224/jic.10.1.373]

Fathi, Mohammad, Mostahfezian, Mina, Zahedi, Hamid, Karimian, Jahangir. (2023). A narrative study of the process of emergence of risky behaviors of student-athletes in Hamedani, Journal of Contemporary Research in Sports Management, Year 13, Issue 25, Spring and Summer 2023, pp. 145-157. . [In Persian]. DOI: 10.22084/SMMS.2021.24740.2915

Geertz, Clifford (1983). Local Knowledge, New York: Basic Books.

Hashemi, Seyyed Hossein. (1998). Man and Nature in the Quran. Quarterly Scientific-Research Journal of Quranic Research, 4(15): 254-269. [In Persian]

Kaden, J.A. (2001). Literature and Criticism, translated by Kazem Firouzmand. Tehran: Shadegan. [In Persian]

Keshavarz, Susan, Badri, Marjan, Salehi, Akbar (2023). Narrative study of the educational consequences of attending religious gatherings. Quarterly Journal of Educational Sciences from the Perspective of Islam, 11(23): 33-66. DOI: 10.30497/esi.2024.245601.1720 [In Persian]

Nourbakhsh, Younes and Jafari Kafiabad, Saber (2017). Bi-Quarterly Journal of Religion and Cultural Politics, 9(2): 93-125. [In Persian]

Ollernshaw, J.Anne; Creswell, W. John(2002). 'Narrative Research: A comparison of tow restoring data analysis approaches'. Qualitative inquiry, 8,329-347.

Panbechi, Rahele, Gholipour, Arian. (2019). Narrative study of anger management experience in organizations, Quarterly Journal of Organizational Behavior Studies, Year 9, Issue 3, Autumn 2019, pp. 1-30. Printed Shapa: 2322-1518, Electronic Shapa: 3456-6452. [In Persian]

Pirbabaei, Mohammad Taghi and Fazel, Atefeh and Abbaszadeh, Mohammad and Shamili, Farnoos. (2019). Two Quarterly Journals of Islamic Industrial Arts, Year 4, Issue 2, Autumn and Winter 2019, pp. 23-34. [In Persian]

Rahimi, Afsoun. Matin, Mehran. (2015). Technology of Fine Ceramics. Fifth edition, Tehran: Publishing Company. [In Persian]

Rahmatabadi, A., et al. (2006). Lifestyle and Identity of Youth. Quarterly Journal of Social Welfare, Serial No. 20. [In Persian]

The Holy Quran, Surahs of Noah, Rahman. [In Persian]

Webster, Roger. (2003). An Introduction to the Study of Literary Theory. translated by Elaheh Dehnavi, Tehran: Sepideh Sahar. [In Persian]

احمدی، بابک. (۱۳۸۰). ساختار و تاویل متن. تهران: نشر مرکز.

انوشه، حسن (سرپرست). (۱۳۷۶). دانشنامه ادب فارسی. ج ۲، تهران: سازمان چاپ و انتشارات.

آشنا، حسام‌الدین و روحانی، محمدرضا. (۱۳۸۹). هویت فرهنگی ایرانیان از رویکردهای نظری تا مولفه-های بنیادی. فصلنامه تحقیقات فرهنگی، ۳(۴): ۱۸۵-۱۵۷.

آقایی میبدی، فروغ. (۱۳۹۲). کهن نامه ادب پارسی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی. ۴(۲): ۱-۱۹.

بخشی‌زاده برج، کبری، ترکستانی، محمد صالح، جاهدی، پدرام. (۱۴۰۰). روایت‌پژوهی تجربه پژوهش‌گران بازاریابی شناختی در جمهوری اسلامی ایران. نشریه چشم‌انداز میریت بازرگانی، ۲۰(۴۸): ۴۳-۶۰. شاپای چاپی: ۶۰۵۰-۲۲۵۱، شاپای الکترونیکی: ۴۱۴۹-۲۶۴۵

پنبه‌چی، راحله، قلی‌پور، آرین. (۱۳۹۹). روایت‌پژوهی تجربه میریت خشم در سازمان، فصلنامه مطالعات رفتار سازمانی. ۹(۳): ۱-۳۰. شاپا چاپی: ۲۳۲۲-۱۵۱۸، شاپا الکترونیکی: ۳۴۵۶-۶۴۵۲ .

پیربابایی، محمدتقی و فاضل، عاطفه و عباس زاده، محمد و شمیلی، فرنوش. (۱۳۹۸). دو فصلنامه هنرهای صناعی اسلامی، ۴(۲): ۲۳-۳۴.

رحمت آبادی، ا، و دیگران. (۱۳۸۵). سبک زندگی وهویت جوانان. فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی. ۲۰(۲): ۲۵-۵۵.

رحیمی، افسون. متین، مهران. ۱۳۹۴. تکنولوژی سرامیک‌های ظریف. چاپ پنجم، تهران: شرکت سهامی انتشار.

عمید، حسن.۱۳۷۹. فرهنگ عمید: شامل واژه‌های فارسی و لغات عربی و اروپایی مصطلح در زبان فارسی و اصطلاحات علمی و ادبی. چاپ بیست و دوم، تهران: امیرکبیر.

فتحی، محمد، مستحفظیان، مینا، زاهدی، حمید، کریمیان، جهانگیر. (۱۴۰۲). روایت‌پژوهی فرایند بروز رفتارهای پر خطر دانش‌آموزان ورزشکار همدانی. مجله پژوهش‌های معاصر در مدیریت ورزشی، ۱۳(۲۵): 157-145، 10.22084/ SMMS.2021.24740.2915: DOI

[Downloaded from mail.jih-tabriziau.ir on 2026-10-23]

[DOI: 10.66224/jic.10.1.373]

فکوهی، ناصر. (۱۳۸۱). تاریخ اندیشه و نظریه‌های انسان‌شناسی. تهران: نشرنی.
فکوهی، ناصر. (۱۳۹۰). روزنامه شرق، شماره ۱۳۰۹، ص۲۰. تاریخ ۱۱ مرداد ۱۳۹۰.
قرآن کریم، سوره‌های نوح، الرحمن.
کادن، جی. ای. (۱۳۸۰). فرهنگ ادبیات و نقد. ترجمه کاظم فیروزمند، تهران: شادگان.
کرسول، جان. (۱۳۹۰). پویش کیفی و طرح پژوهش: انتخاب از میان پنج رویکرد (روایت‌پژوهی، پدیدارشناسی، نظریه داده‌بنیاد، قوم نگاری، مطالعه موردی). ترجمه حسین دانایی فرد وحسین کاظمی، تهران: صفار اشراقی.
کشاورز، سوسن، بدری، مرجان، صالحی، اکبر. (۱۴۰۲). روایت‌پژوهی پیامدهای تربیتی حضور دراجتماعات مذهبی. فصلنامه علوم تربیتی از دیدگاه اسلام، ۱۱(۲۳): ۳۳-۶۶. DOI: 10.30497/esi.2024.245601.1720
نوربخش، یونس و جعفری کافی آباد، صابر. (۱۳۹۶). دوفصلنامه علمی پژوهشی دین و سیاست فرهنگی، ۹(۲): ۹۳-۱۲۵.
وبستر، راجر. (۱۳۸۲). پیش درآمدی بر مطالعه نظریه ادبی. ترجمه الهه دهنوی، تهران: سپیده سحر.
هاشمی، سید حسین. (۱۳۷۷). انسان و طبیعت در قرآن. فصلنامه علمی-پژوهشی پژوهش‌های قرآنی، ۴(۱۵): ۲۶۹-۲۵۴.

[Downloaded from mail.jih-tabriziau.ir on 2026-10-23]

[DOI: 10.66224/jic.10.1.373]

[Downloaded from mail.jih-tabriziau.ir on 2026-10-23]

[DOI: 10.66224/jic.10.1.373]

This page is intentionally rendered without text

این صفحه آگاهانه بدون متن ارائه شده است